

Zdzisława Ignatowicz
Gimnazjum im. Leszka Czarnego w Lutomiersku
Grzegorz Gwis
Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Konstantynowie Łódzkim

METODYKA DORADZTWA ZAWODOWEGO EDUKACJA ZAWODOWA W SZKOLE MATERIAŁY DLA NAUCZYCIELI

PLAN WYKŁADU

1. Edukacja zawodowa w szkole podstawowej.
2. Edukacja zawodowa w gimnazjum.
3. Edukacja zawodowa w szkole ponadgimnazjalnej.
4. Środki dydaktyczne w edukacji zawodowej w szkole.

WSTĘP

Małe dzieci bawią się w pracę – ignorują rzeczywistość, nie biorą pod uwagę zdolności i możliwości. Jeśli pytamy małe dziecko co chce robić kiedy będzie dorosłe, to odwołuje się ono do bieżących, zmiennych zainteresowań lub do znajomości z pewną fascynującą osobą.

Prawdziwa edukacja zawodowa zaczyna się dopiero w okresie szkolnym. Pamiętać jednak należy, że szkoła nie jest jedynym miejscem nabywania wiedzy i doświadczeń niezbędnych do podejmowania decyzji zawodowej w okresie dorastania. Wpływ na wybory edukacyjno-zawodowe mają także czynniki związane z środowiskiem rodzinnym, a tu głównie:

- wzorce osobowe rodziców i osób z najbliższej rodziny,
- demonstrowane przez rodziców postawy wobec pewnych zawodów,
- wiedza i doświadczenie zawodowe dorosłych, świadomie bądź nieświadomie przenoszone na grunt rodziny,
- postawy najbliższych wobec pracy,
- warunki bytowe, sposób życia, status społeczny, cechy osobowości i postawy wychowawcze rodziców, zainteresowania członków rodziny, obyczaje panujące w rodzinie, skład grupy rodzinnej, stabilność rodziny.

Ważne jest jak dziecko spostrzega tzw. dorosłość, a zwłaszcza jeden z jej atrybutów, jakim jest praca i działalność zawodowa.

EDUKACJA ZAWODOWA W SZKOLE PODSTAWOWEJ

Główne zadania:

1. Zapoznać z zasadami organizacji życia społecznego, pracy ludzkiej, życiem na wsi i w mieście.

- Uczeń powinien poznać typowe zajęcia ludzi;
- Uczeń powinien poznać najważniejsze zakłady pracy;
- Powinien umieć scharakteryzować typowe zajęcia ludności w miejscu zamieszkania;
- Powinien orientować się na czym polega praca ludzi różnych zawodów (zatrudnieni w szkole, sprzedawca, lekarz, pielęgniarka, policjant, strażak, niektóre zawody usługowe – krawiec, stolarz, mechanik samochodowy, zawody związane z rolnictwem – rolnik, ogrodnik, sadownik, leśnik, zawody związane z transportem – kierowca).

Na lekcjach języka polskiego zapoznaje się uczniów z zawodami: artysta, plastyk, reżyser, scenograf, dekorator, aktor, kompozytor, pisarz, drukarz, itp. Na lekcjach geografii – zawody: ogrodnik, rolnik, górnik; Na lekcjach praca-technika zawody: krawiec, modniarka, bieliźniarka (grupa odzieżowa), stolarz, tapicer (grupa drzewna), blacharz, ślusarz, tokarz, itp. (grupa mechaniczna).

2. Kształtować społecznie pożądane postawy dotyczące pracy ludzkiej.

- Uczeń powinien być przekonany, że praca ludzka jest wartością;
- Uczeń powinien być przekonany, że praca jest obowiązkiem każdego człowieka;
- Uczeń powinien uznawać, że każda praca jest godna szacunku;
- Uczeń powinien wiedzieć, że wytwory pracy ludzkiej powinny być szanowane;
- Uczeń powinien rozumieć, że ważną zaletą jest gospodarność.

Poziom edukacji zawodowej uczniów w dużym stopniu zależy od świadomości u nauczycieli roli edukacji zawodowej. Ważne jest, czy w procesie dydaktycznym nauczyciele kierują uwagę uczniów na te problemy.

3. Kształtować w procesie wychowawczym cechy charakteru niezbędne do dobrego wykonywania pracy w przyszłości.

Chodzi tu m.in. o takie cechy jak:

- obowiązkowość,
- dbałość o porządek,
- doprowadzanie do końca zaczętych czynności,
- dbałość o efekt wykonania,
- współdziałanie w grupie i z innymi dziećmi,
- poczucie nieuchronności konsekwencji swych działań,
- umiejętność podporządkowania się regulaminom i poleceniom,
- systematyczność w pracy,
- umiejętność samodzielnego pokonywania trudności,
- umiejętność zwracania się o pomoc.

Szkoła (obok rodziny i np. literatury dziecięcej) jest także ważnym miejscem przekazywania norm kultury dotyczących zachowań związanych z płcią – co również determinuje przyszłe wybory zawodowe.

Wzorzec kobiecy – skierowany na ludzi, na zaspokajanie ich potrzeb, poczucie odpowiedzialności za innych, ciepło opiekuńczość, pasywność w działaniu.

Wzorzec męski – aktywność, siła, władza, dominacja, przebojowość, zaradność, niezależność. (W szkole na zajęciach praca-technika chłopcy uczą się - stolarki, a dziewczynki – gotowania).

Charakterystyka dzieci rozpoczynających naukę w klasie I (7 lat) i kończących szkołę podstawową (12 lat) w aspekcie ich rozwoju zawodowego.

Uczniowie rozpoczynający naukę:

- Orientacja w świecie zawodowym dotyczy tego co konkretne, namacalne, bezpośrednio obserwowalne.
- Świat zawodów zamkniętych w fabrykach, instytucjach, biurach nie jest znany.
- Dziecko potrafi wymienić zawody proste (z racji na efekt pracy) np. piekarz, kucharz, listonosz, fryzjer – głównie zawody usługowo-rzemieślnicze oraz zawody militarne: strażak, żołnierz, policjant, niektóre zawody budowlane: malarz, stolarz, medyczne: lekarz, pielęgniarka, dentysta oraz skoncentrowane na przyrodzie: ogrodnik, leśnik, weterynarz.
- U 8 – 10-latków pojawiają się zawody intelektualne – „ktoś, kto pracuje głową”.
- Dzieci w tym wieku potrafią wskazać najwyżej jedną możliwość zatrudnienia w danym zawodzie oraz co najmniej jedną istotną dla danego zawodu czynność zawodową.
- Zupełnie brak jest wiedzy na temat wymagań, jakie stawiają kandydatom poszczególne zawody. Dziecko uważa, że wystarczy jedynie sama chęć pracy w danym zawodzie.
- Dzieci nie różnicują też statusu zawodów związanych z poziomem wykształcenia, uważają, że czynności fizyczne są bardziej skomplikowane od umysłowych.

- Dzieci spostrzegają jedynie materialny ekwiwalent pracy (pieniądze, pożywienie, zakupy).

Uczniowie kończący szkołę podstawową:

- Dzieci nie mają problemów z identyfikacją zawodów z grupy usługowo-rzemieślniczej, związanej z bezpieczeństwem, rolnictwem, budownictwem, transportem, służbą zdrowia, administracją, oświatą, sztuką.
- Występuje nadal trudność w zakresie identyfikacji zawodów związanych z nauką.
- Nadal utrzymują się braki w zakresie świadomości zatrudnienia w określonych agendach działających w ramach społecznego podziału pracy – zwłaszcza pracowników administracji, transportu, sądownictwa i porządku publicznego.
- Wzrasta (od 4 do 6) liczba wymienianych czynności zawodowych w znanych zawodach.
- W dalszym ciągu mała jest wiedza o specyfice warsztatu pracy (warunki, narzędzia, maszyny) zwłaszcza zawodów wykonywanych w izolowanych i zamkniętych instytucjach (np. sądownictwo).
- Wzrasta wiedza na temat wymagań zawodowych, ale dotyczy ona głównie wymagań dotyczących ścieżki kształcenia.
- Orientacja dotycząca wymagań psychofizycznych jest nadal niewielka i dotyczy głównie znaczenia podstawowego, np. siła fizyczna – policjant, odwaga – strażak, bycie sprawiedliwym – prawnik, pamięć – aktor.
- Znaczenie pracy rozumiane jest jako zapewnienie źródła utrzymania rodziny. Rzadko dostrzegany jest cel ogólnospołeczny i związany z samorozwojem.

Na przestrzeni szkoły podstawowej zmianie ulegają także projekty zawodowe dzieci. Obserwuje się tu dwie tendencje:

- odchodzenie od pracy rozumianej jako przyjemność (lubi coś robić) do pracy rozumianej jako źródło zarobków;
- rozdział preferencji z racji na płeć: dziewczynki – nastawienie na ludzi (opieka), zwody usługowe, ekspozycja i prezentacja na estradzie; chłopcy – zawody związane z siłą fizyczną, ryzykiem, przygodą, sportem (policjant, strażak, pilot, piłkarz, sportowiec), zawody wymagające uzdolnień technicznych i sprawności manipulacyjnych (mechanik, kierowca, rolnik).

EDUKACJA ZAWODOWA W GIMNAZJUM

W okresie 12 – 16 lat zmniejsza się rola inteligencji ogólnej i funkcji percepcyjno-motorycznych na rzecz kształtowania się uzdolnień. Zaciekawienia stopniowo krystalizują się w zainteresowania (często jeszcze zmienne). Pojawia się potrzeba niezależności i niechęci do autorytetów. Dojrzewanie biologiczne wprowadza duże rozchwianie emocjonalne. Potrzeba samowiedzy jest jeszcze niewielka. Duże znaczenie zajmuje grupa rówieśnicza (tej samej płci). Kształtują się podstawy motywacji wewnętrznej do nauki (to się czasem może jeszcze zmienić) oraz zainteresowania intelektualno-poznawcze.

Pod koniec tego okresu pojawiają się zaczątki myślenia formalnego.

Główne zadania:

1. Dostarczenie podstawowej wiedzy z zakresu zawodoznawstwa.

- Podział zawodów na kategorie: praca z ludźmi, praca z danymi, praca z rzeczami, praca z przyrodą.

- Zapoznanie z podstawowymi grupami zawodów:

- rolnictwo,
- praca w biurze,
- łączność i środki przekazu,
- budownictwo,
- kultura, nauki humanistyczne i ścisłe,
- gospodarstwo domowe,
- służba zdrowia,
- produkcja,
- zawody związane z morzem,
- sprzedaż i dystrybucja,
- zasoby naturalne i środowisko,
- usługi,
- służby publiczne,
- transport.

- Analiza wybranych zawodów wg schematu:

- czynności wykonywane w zawodzie,
- narzędzia,
- maszyny,
- warunki pracy (miejsce, czas),
- wymagania psychofizyczne,
- wykształcenie,
- perspektywy dla danego zawodu na rynku pracy.

2. Dostarczenie podstawowej wiedzy o gospodarce.

- Wprowadzenie pojęć:

- gospodarka rynkowa,
- kryzys, ożywienie gospodarcze, recesja,
- konkurencja,
- przedsiębiorczość.

- Omówienie zmian w świecie pracy:

- zmiany społeczne,
- zmiany technologiczne,
- oczekiwania pracodawców na współczesnym rynku pracy.

3. Zapoznanie z obowiązującym systemem szkolnictwa, poznanie szkół funkcjonujących w regionie:

- szkolnictwo ponadgimnazjalne,
- matura,
- szkoły pomaturalne i wyższe,
- szkolenie i centra kształcenia,
- pieniądze na przyszłą naukę.

4. Wskazanie możliwości uzyskania pomocy i wsparcia:

- koledzy,
- rodzice i inni dorośli,
- wychowawcy i pedagog szkolny,

- szkolny ośrodek kariery,
  - doradcy zawodowi w poradniach psychologiczno-pedagogicznych.
5. Zaangażowanie do współpracy rodziców uczniów:
- wywołanie zaangażowania,
  - ukazanie roli rodziców jako źródła wiedzy i wsparcia dla dziecka.
6. Kształcenie umiejętności specjalnych:
- uczenie umiejętności podejmowania decyzji, a w tym: zbierania i szacowania wartości informacji w oparciu o procesy logicznego myślenia (w celu zmniejszenia ryzyka niepowodzenia – sytuacja wyboru zawodu jest bowiem sytuacją decyzyjną niepewną /ryzykowną/), treningi decyzyjne;
  - kształtowanie umiejętności dokonywania samooceny poprzez zwiększanie samowiedzy dotyczącej zainteresowań, uzdolnień, cech charakteru i temperamentu, oceny własnego stanu zdrowia, mocnych i słabych stron, motywacji do nauki, poziomu posiadanej wiedzy, czynników sytuacyjno-rodzinnych, takich jak: warunki materialne, zasoby materialne i psychologiczne tkwiące w rodzinie;
  - kształcenie umiejętności autoprezentacji w różnych sytuacjach (tu zwłaszcza zaprezentowania siebie w czasie rozmów kwalifikacyjnych, coraz częściej wprowadzanych przez renomowane licea, zwłaszcza przy doborze uczniów do określonych profili – np. dziennikarski, teatralno-filmowy, prawniczy);
  - kształcenie technik uczenia się i reprodukcji wiedzy – w tym zdawania egzaminów, radzenia sobie z sytuacjami przeciążenia emocjonalnego (stres egzaminacyjny) i sytuacjami niepowodzeń (np. gdy uczeń nie zostanie przyjęty do wymarzonej szkoły ponadgimnazjalnej);
  - kształcenie aktywnej postawy wobec życia – podkreślanie znaczenia aktywności własnej w zakresie planowania (stawiania celów) i realizacji zamierzeń; kształcenie umiejętności identyfikowania sprzymierzeńców i zagrożeń na drodze do realizacji zamierzeń; uczenie działania pomimo napotykanego przeciwności i niepowodzeń;
  - kształcenie pozytywnego stosunku wobec pracy, podkreślanie znaczenia różnych zawodów w tworzeniu dobra wspólnego.

EDUKACJA ZAWODOWA W SZKOLE PONADGIMNAZJALNEJ

Okres 17 – 19 lat.

Intelekt odrywa się od konkretności, potrafi ujmować rzeczywistość symbolicznie, operować ideami (myślenie formalne). Wzrasta refleksyjność, krytycyzm, uniezależnienie się od sądów innych, zdolność formułowania własnych ocen. Emocje stabilizują się, w pełni rozwija się uczuciowość wyższa. Pojawia się zjawisko projekcji „Ja” – marzycielskość, próba odpowiedzi na pytania: - po co jestem?, - kim jestem? (rodzi się tożsamość). Wzrasta zdolność realizacji odległych celów i zamierzeń poprzez samomotywowanie się. Kształtuje się światopogląd i system wartości. Krystalizują się preferencje zawodowe.

Główne zadania:

1. Dostarczenie i aktualizowanie wiedzy o przemianach w sferze technologii i ekonomii związanej z postępowaniem naukowo-technicznym i społecznym oraz o zjawiskach integracji (tworzenie wielkich systemów gospodarczych);
2. Dostarczanie wiedzy o zjawiskach gospodarczych występujących w organizacjach (np. plan strategiczny, struktura organizacji, organizacja ucząca się, itp.);
3. Poszerzanie wiedzy o zawodach wymagających wykształcenia średniego i wyższego. Zawody przyszłości. Etyka różnych zawodów. Etos pracy.
4. Zapoznanie z wybranymi teoriami rozwoju zawodowego człowieka (tzw. droga zawodowa) oraz pojęciem kariery zawodowej. Pomoc w określeniu własnej ścieżki kariery zawodowej. Zwrócenie uwagi na zjawisko:
  - multipotencjonalności zawodowej,
  - konieczności stałego podnoszenia kwalifikacji zawodowych w związku ze skracaniem się okresu półrozpady zawodów.
5. Zapoznanie z podstawową wiedzą z zakresu przedsiębiorczości (zagadnienia prawne, jak założyć i prowadzić własną firmę).
6. Zapoznanie z podstawowymi prawami rządzącymi rynkiem pracy:
  - rozmowa kwalifikacyjna,
  - aplikacja (list motywacyjny, CV),
  - jak formułować ogłoszenie, jak czytać ogłoszenia o pracy, itp.
7. Kształcenie umiejętności niezbędnych na współczesnym rynku pracy np. asertywność, komunikatywność, praca w grupie, kreatywność w podejściu do problemów.
8. Pobudzanie aktywności, zachęcanie do rozwoju, wprowadzanie takich pojęć jak: samorealizacja, system wartości osobistych, tolerancja.
9. Dostarczenie podstawowej wiedzy z zakresu psychologii sukcesu i pozytywnego myślenia.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE W EDUKACJI ZAWODOWEJ

SZKOŁA PODSTAWOWA	GIMNAZJUM	SZKOŁA PONADGIMNAZJALNA
- POGADANKI, - WYCIECZKI W TERENIE, - SPOTKANIA Z CIEKAWYMI LUDŹMI,	- POGADANKI, - WYCIECZKI W TERENIE I DO ZAKŁADÓW PRACY, - REFERATY,	- DYSKUSJE GRUPOWE I ROZMOWY INDYWIDUALNE, - LEKTURA PORADNIKÓW I INFORMATORÓW,

<p>- WYSTAWKI PRAC PLASTYCZNYCH,</p> <p>- WYCIEZKI DO ZAKŁADÓW PRACY,</p> <p>- SPOTKANIA Z RODZICAMI</p>	<p>- PRÓBY LITERACKIE /WYWIAD Z PRZEDSTAWICIELEM DANEGO ZAWODU/,</p> <p>- DRAMA,</p> <p>- AKCJE PLAKATOWE,</p> <p>- LEKTURA PORADNIKÓW, ENCYKLOPEDII ZAWODOWYCH, PRZEWODNIKÓW PO ZAWODACH,</p> <p>- FILMY ZAWODOZNAWCZE,</p> <p>- DNI OTWARTE W SZKOŁACH,</p> <p>- TARGI EDUKACYJNE,</p> <p>- INTERNET,</p> <p>- WARSZTATY ZAWODOZNAWCZE I DECYZYJNE,</p> <p>- KONSULTACJE Z DORADCAMI ZAWODOWYMI,</p> <p>- WIZYTY W PORADNIACH PSYCHOLOGICZNYCH I CENTRACH PLANOWANIA KARIERY URZĘDÓW PRACY,</p> <p>- SPOTKANIA Z RODZICAMI UCZNIÓW,</p>	<p>- UDZIAŁ W WARSZTATACH I TRENINGACH,</p> <p>- INTERNET,</p> <p>- FILMY ZAWODOZNAWCZE,</p> <p>- DNI OTWARTE W SZKOŁACH PONADGIMNAZJALNYCH I WYŻSZYCH,</p> <p>- KONTAKTY STUDENTÓW Z MŁODZIEŻĄ SZKÓŁ ŚREDNICH,</p> <p>TARGI EDUKACYJNE,</p>
--	---	--

Literatura:

1. Baścik St., (1974). Wybór zawodu a szkoła. Biblioteka Kształcenia Zawodowego. Wrocław: WSiP.
2. Czerwińska-Jasiewicz M., (1979). Psychologiczna analiza cech decyzji zawodowych młodzieży szkolnej. Warszawa: Wydawnictwo UW.
3. Czerwińska-Jasiewicz M., (1991). Psychologiczne problemy wyboru zawodu. Warszawa: Wydawnictwo UW.
4. Franus E., Graczyk W., Świdzińska B., (1982). Psychologia poradnictwa zawodowego. Kraków: Nakładem Uniwersytetu Jagiellońskiego.
5. Jawłowska A., (1971). [red] Wybór zawodu. Warszawa: PWN.
6. Kosel Z., (1974). Społeczne uwarunkowania wyboru zawodu i szkoły. Warszawa: Instytut Wydawniczy CRZZ.
7. Krzeszowska B., (1989). Współpraca szkoły z rodzicami w przygotowaniu uczniów do wyboru zawodu. Warszawa: WSiP.
8. Pielok C., Sołtysińska G., (1995). Vademecum absolwenta szkoły ponadpodstawowej. Warszawa: Centrum Pomocy Psychologiczno - Pedagogicznej MEN.
9. Piorunek M., (1996) Dziecko w relacjach ze światem zawodowym. Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Adama Mickiewicza.
10. Rachalska W., Lelińska K., Wołęjszo J., (1990). Przygotowanie uczniów do wyboru zawodu na lekcjach pracy - techniki. Warszawa: Centrum Doskonalenia Nauczycieli im. Wł. Spasowskiego.
11. Rachalska W., (1985). Orientacja i poradnictwo zawodowe w szkole podstawowej. Warszawa: WSiP.
12. Tadeusiewicz G., (1985). Aktywizowanie uczniów w zakresie zdobywania wiedzy o zawodach. [w] Rachalska W. [red.] Orientacja i poradnictwo zawodowe w szkole podstawowej. Warszawa: WSiP.
13. Trzeciak Wł., (1980). Przygotowujemy się do wyboru zawodu. Warszawa: WSiP.
14. Trzeciak Wł., Sołtysińska G., (1993). Uczeń wybiera zawód. Warszawa: WSiP.